Riitta-Maija Hämäläinen

6.4.2017

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta
TuV@eduskunta.fi

Eduskuntakuuleminen 7.4.2017, VNS LI2017

Asia: Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030 Kestävän kehityksen Suomi- pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti
Teema: Miten voidaan edistää kestävää hyvinvointia? Miten kestävää kehitystä voidaan edistää hyvinvointitalouden ja -palveluiden avulla?

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi erittäin tärkeänä pitämästään kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030. Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista Agenda 2030:sta painottaa toimien kestävyyttä, johdonmukaisuutta ja osallistavuutta. Aikaisemmista globaaliohjelmista ja YK:n vuosituhattavoitteista poiketen Agenda 2030 kohdentuu lähtökohtaisesti kansallisiin toimiin myös Suomessa.

THL painottaa kestävää kehitystä ja kestävää hyvinvointia yli sukupolvien, osana kestävän kehityksen tavoitteita ja toimeenpanossa globaalia Agenda 2030 ohjelmaa.

Tavoitteet ja painopisteet: Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi

Selonteko painottaa yhdenvertaisuutta, tasa-arvoisuutta ja osaavaa Suomea. Keskeisiä käsitteitä tässä yhteydessä ovat kestävä hyvinvointi, sosiaalisesti kestävä kehitys ja hyvinvointitalous.

Kestävä hyvinvointi määritellään kokonaisuudeksi, johon kuuluvat kohtuullinen elintaso, mielekäs ja vastuullinen toiminta, merkitykselliset suhteet ja elävä läsnäolo. Kestävä hyvinvointi on läheisesti yhteydessä *sosiaalisesti kestävän kehityksen* ideaan, joka perustuu yhdenvertaisuuden ja demokratian arvoille ja sisältää kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen. *Hyvinvointitaloudella* voidaan nähdä olevan liittymäpintoja terveystaloustieteeseen ja sosiaalitaloustieteeseen, joiden avulla pyritään mittaamaan ja ohjaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon hyötyjä ja kustannuksia yhteiskunnassa.

Sosiaalisesti kestävän kehityksen ja kestävän hyvinvoinnin ytimissä ovat pyrkimykset taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Kestävän kehityksen toimintaohjelmilla, kuten Agenda 2030 Suomen osalta voidaan pyrkiä saavuttamaan hyvinvointitavoitteet sellaisin taloudellisin, teknologisin ja yhteiskuntapoliittisin toimin, jotka ovat ekologisesti kestäviä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisia sekä sukupolvien sisällä että niiden välillä.

Eriarvoisuuden vähentäminen hyvinvoinnissa, terveydessä ja osallisuudessa on sosiaalisesti kestävään kehitykseen pyrkivän yhteiskuntapolitiikan keskeinen tavoite. Sosiaalisesti kestävän yhteiskunnan visio on ”yhteiskunta kaikille”, jossa jokaisella on oikeudenmukaiset mahdollisuudet osallistua hyvinvoinnin ja kehityksen tuottamiseen sekä nauttia kehityksen hedelmistä sellaisella kohtuudella, joka turvaa ekologisen järjestelmän toimintakyvyn pitkällä aikavälillä. Tällaisen kehityskulun aikaansaamisessa sosiaali- ja terveyspolitiikalla on keskeinen rooli.

Selonteko kiinnittää huomiota *riittävän toimeentulon* turvaamiseen ja yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten hyvinvointi- ja työvoimapalveluiden tärkeyteen. THL painottaa näiden lähtökohtien perustaa ja tärkeyttä kansallisessa sosiaali- ja terveyspolitiikassa ja sosiaali- ja terveyspalveluiden

uudistamisessa. Tähän liittyvät keskeisesti palveluiden yhdenvertaisuus, valinnanvapaus, asiakasmaksut, palveluiden alueellinen saatavuus sekä rahoituksen saatavuus, joita uudistuksen myötä on syytä tarkasti seurata ja tehdä korjausliikkeitä ripeästi.

Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutuminen tarkoittaa hallituksen selonteon mukaisesti väestöryhmiä eriyttävän ja eriarvoistavan kehityksen ehkäisyä. Hyvinvointipalveluihin tai työvoimapalveluihin kohdentuvat hallinnolliset ja palvelua koskevat uudistukset eivät väistämättä takaa yhdenvertaisia palveluita. Tärkeää on huomioida miten ja mistä lähtökohdista palveluita uudistetaan, mihin tarpeisin palveluilla vastataan ja miten asiakkaat ja kansalaiset voivat vaikuttaa ja osallistua palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Tähän pureutuu mm. sosiaali- ja terveysministeriön kärkihanke Palvelut asiakaslähtöisiksi.

Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että köyhyyden esiintymiseen, tasoon ja seurauksiin vaikutetaan poliittisilla valinnoilla. Lapsiperheiden toimeentuloa voidaan helpottaa muun muassa kohentamalla lapsiperheiden tulonsiirtoja, lisäämällä lapsikorotus opintotukeen ja kehittämällä opiskelun eri vaiheisiin helposti saatavaa tukea. Tässä tulee huomioida työ- ja perhe-elämän yhdistämisen mahdollisuudet sekä varhaiskasvatuksen merkitys lasten tulevaisuuden kannalta. Suomessa *lapsiköyhyys* on ollut matalalla tasolla noin 10 prosentissa 2010-luvulla, mutta lisääntynyt merkittävästi erityisesti yksinhuoltajien ryhmässä viimeisten vuosien aikana ja on riski hyvinvoinnille tulevaisuudessa (https://www.thl.fi/fi/-/lapsiperheiden-lisaantyva-koyhyys-on-riski-hyvinvoinnille https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/ilmiopohjainen-sosiaaliraportointi-ilso-/suomen-sosiaalinen-tila-raporttisarja)

Kansallisen ikääntymispolitiikan yksi tavoite on, että *iäkkäät* voivat asua itsenäisesti omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Asumisen tueksi tarvitaan monenlaisia palveluja, tukea ja turvaa. Välttämätön hoito ja tukipalvelut muodostavat iäkkäille merkittävän maksurasitteen, jonka suuruudesta ei ole kokonaiskuvaa. Lisäksi maksut vaihtelevat alueellisesti. Ikääntyvien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisen kannalta on seurattava miten kotihoidon ja tukipalvelujen maksut otetaan huomioon, kun iäkkäiden asumismenoja ja toimeentuloa arvioidaan, miten maksujen taso suhteutuu eläkkeensaajan hoitotuen eri tasoihin ja tuen ehtoihin, onko tarpeen maksukatot ja mikä on sosiaalihuollon asiakasmaksujen vaikutus palvelujen käyttöön.

Mielenterveys ei ole vain mielen sairauksien puuttumista, vaan se on joustavuutta, hyviä vuorovaikutustaitoja, elämänhallintaa, myönteistä itsetuntoa, elinvoimaisuutta sekä henkistä ja fyysistä vastustuskykyä. Tästä syystä mielenterveyttä voi ja tulee edistää. Väestön hyvä mielenterveys lisää yhteiskunnan tuottavuutta sekä lisää elämänlaatua ja hyvinvointia, kun taas mielenterveyden häiriöt ovat voimakkaimmin elämänlaatua heikentävien sairauksien joukossa. Mielenterveyden häiriöistä aiheutuu myös huomattavia kustannuksia yhteiskunnalle. Sairastuneet elävät usein muita lyhyemmän elämän, ja sairastamiseen liittyy eläköitymistä sekä pitkäaikaista työkyvyttömyyttä. Erityisesti masennus on noussut keskeiseksi alentuneen työ- ja toimintakyvyn syyksi. Mielenterveyden häiriöiden ja päihdeongelmien samanaikainen esiintyminen on selvästi lisääntynyt.

Maahanmuuttajien kotoutuminen on tärkeässä asemassa yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisessä. Kotoutumislain toimeenpanoa ohjataan ja tehostetaan valtion kotouttamisohjelman (2016–2019) avulla. Ohjelman toimenpiteillä luodaan edellytyksiä maahanmuuttajien yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumiselle sekä sille, että maahanmuuttajien osaaminen hyödyttää suomalaista yhteiskuntaa. Tavoitteena on muun muassa nopeuttaa kotoutumista ja vahvistaa siirtymiä kotoutumista edistäviin palveluihin sekä työelämään hyödyntäen tehokkaasti maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuuksia sekä aiemmin hankittua osaamista Tavoitteena on saada kaikkien väestöryhmien jäsenet osallistumaan ja kokemaan olevansa tärkeä osa

yhteiskuntaamme. Avointa keskustelua maahanmuuttopolitiikasta kannustetaan, mutta rasismia ei sallita.

Valtioneuvoston selonteko tuo esille myös tarpeen *terveyserojen kaventamisesta* väestöryhmien eriarvoistumisen ja eriytymisen ehkäisyssä sekä painottaa tasa-arvoisen palvelujen saatavuuden tukevan tätä digitaalisiin palvelujärjestelmiin siirryttäessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja paljon käyttävät käyttivät runsaasti myös sähköisiä palveluita.E-palvelujen ulkopuolelle uhkaavat jäädä iäkkäät, alhaisen koulutuksen saaneet, työelämän ulkopuolella olevat sekä maaseudulla asuvat.E-asioinnin esteitä ovat vaikeakäyttöisyys, riittämättömät välineet ja taidot, kiinnostuksen puute e-asiointia kohtaan sekä se, ettei e-asiointi voi korvata henkilökohtaista palvelua. E-palvelut voivat tukea uuden palvelurakenteen toteuttamista, mutta sähköisen asioinnin esteet on kuitenkin ratkaistava, jotta kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus sosiaali- ja terveydenhuollon tietoon ja palveluihin.

Hyvinvointitalouden kannalta olennaista olisi siten varmistaa, että hyvinvointia voidaan edistää ja hyvinvointipalveluita rahoittaa ja tuottaa siten, että nämä palvelevat ensisijaisesti hyvinvointia ja hyvinvointipolitiikan tavoitteita. Tämän tulisi olla myös olennainen osa hyvinvointitaloutta. Lähtökohtana kun tulisi olla se, että talous on keino hyvinvoinnin tavoitteiden saavuttamiseksi. Riskinä on kuitenkin se, että palveluiden lisääntyvä markkinoistaminen ei niinkään muuta nykyistä tilannetta, vaan edelleen laajentaa ja ulottaa markkinanäkökulman vahvemmin palvelujärjestelmän rahoitukseen, sairaalapalveluihin ja lääkkeiden ja terveydenhuollon teknologian saatavuuteen.

Toimeenpano: 1) pitkäjänteisyys ja muutosvoimaisuus; 2) johdonmukaisuus ja globaali kumppanuus; 3) omistajuus ja osallisuus

Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutuminen tarkoittaa väestöryhmiä eriyttävän ja eriarvoistavan kehityksen ehkäisyä pitkäjänteisesti ja vaikuttavasti. Eri väestöryhmien eriarvoistumista ja eriytymistä ehkäisemällä voidaan turvata pitkällä aikavälillä hyvinvoiva väestö sekä rauhallinen ja tasapainoinen yhteiskunta. Valtioneuvoston selonteon toimet tavoitteiden saavuttamiseksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi ovat tärkeitä, ja aivan oikein todetaan tämän tärkeän tavoitteen olevan myös osa laajemman sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteita.

Terveyserojen kaventamisessa on kansainvälisesti osoitettu olevan tärkeätä paitsi heikoimmassa asemassa olevien asemaan kohdentuminen ja tämän parantaminen, myös erojen "portaiden madaltaminen" laajoilla politiikkatoimilla painottaen ennen kaikkea lapsia ja nuoria. Terveyserojen kaventaminen ei ole mahdollista vain yksilöiden vastuunottoa parantamalla, vaan tarvitaan poikkihallinnollista otetta, tilivelvollisuutta toimenpiteistä ja vahvaa sektorien välistä yhteistyötä pitkäjänteisesti.

Valtioneuvosto painottaa horisontaalisuutta ja vuoropuhelua keskeisten toimijoiden kesken sekä nk. ilmiöpohjaista lähestymistapaa tulosohjaukseen ja budjetointiin sekä tutkimuksen ja ennakoinnin roolia kestävän kehityksen politiikassa ja päätöksenteossa. THL:n mielestä terveyden ja hyvinvoinnin eri politiikkatoimista olemassa olevaa tutkimustietoa tulisi huomioida ennen normien purkamisen edistämistä silloin, kun nämä kohdentuvat terveydelle haitallisiin tuotteisiin, kansanterveyden kannalta tärkeisiin toimiin tai toimeentuloa hankaloittaviin tilanteisiin.

Selonteko kohdistaa huomion myös luottamukseen ja sosiaaliseen yhtenäisyyteen mm. toimivalle yhteiskunnalle. Viranomaistoiminnan lisäksi sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavat keskeisesti muun muassa syrjäytyminen, tuloerot, työllisyystilanne, taloustilanne ja yhdenvertaisuus. Suomalaisessa yhteiskunnassa palkkatyö on yksi merkittävimmistä yhteisölliseen toimintaan osallistumisen muodoista. Työ ja ammatti määrittelevät osaltaan ihmisen identiteettiä, asemaa ja

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

paikkaa yhteiskunnassa. Osallisuutta edistämällä estetään yhteiskunnasta syrjäytymistä ja vähennetään eriarvoisuutta. Osallisuuden edistäminen on huomioitava monitasoisesti niin kulttuurissa ja käytännöissä kuin rakenteissa ja strategioissa. Yhteiskunnan palveluilla, kuten sosiaali- ja terveyspalveluilla sekä työllisyyspalveluilla on tärkeä rooli osallisuuden edistämisessä. Myös muut toimijat eri tasoilla ovat tärkeitä osallisuuden vahvistamisessa, kuten koulut, työpaikat, järjestöt, harrastusseurat, seurakunnat ja yhdistykset.

Johtopäätökset

THL tukee tutkimuksen ja ennakoinnin vahvaa roolia kestävän hyvinvoinnin ja kehityksen politiikassa ja päätöksenteossa. THL:n hyvinvointikompassi, terveydeksi.fi, sotkanet.fi ja findikaattori auttavat arvioimaan asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuutta ja alueellisia ja valtakunnallisia eroja. Nämä sähköiset välineet tarjoavat johtamisen ja suunnittelun tueksi tietoa koko maan tasolla ja alueittain.

Kestävän hyvinvoinnin toteuttamista edesauttavat myös kestävän talouden ja ympäristön tavoitteiden toteuttaminen. Tämä edellyttää riittäviä resursseja tiedonkeruuseen, seurantaan, tutkimukseen sekä poikkihallinnolliseen yhteistyöhön.

Tärkeää on mitata hyvinvointia monipuolisesti ja laadukkaasti riittävän vahvoilla mittareilla ja indikaattoreilla. Pyrkimyksenä on sosiaalisesti ja kestävästi mahdollisemman laadukas yhteiskunta, jossa on kaikilla mahdollisuuksia riittävään toimeliaisuuteen.

Pääjohtaja Juhani Eskola

Johtaja Tuire Santamäki-Vuori